

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ПРИХОДЬКІНА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА

УДК 373.016.091.212:070.11(100)

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РОЗВИНЕНИХ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
Локшина Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу порівняльної педагогіки
(м. Київ);

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Іванова Тетяна Вікторівна,
Маріупольський державний університет,
завідувач кафедри соціальних комунікацій
(м. Маріуполь);

доктор педагогічних наук, професор
Лещенко Марія Петрівна,
Інститут інформаційних технологій і
засобів навчання НАПН України,
провідний науковий співробітник
(м. Київ);

доктор педагогічних наук, професор
Сбруєва Аліна Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри педагогіки
(м. Суми).

Захист дисертації відбудеться «06» травня 2021 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 418.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://undip.org.ua/> та в науковій бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д.

Автореферат розіслано «06» квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Онопрієнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобальна інформатизація людства актуалізує завдання розвитку самодостатньої особистості, здатної критично мислити та вільно орієнтуватися в сучасному медіасвіті. Сформувати інформаційну культуру та підготувати молоде покоління до життя в інформаційному просторі є завданням медіаосвіти.

Досвід розвинених країн світу з розбудови медіаосвіти набуває особливої значущості для України. На інноваційному характері медіаосвіти в країнах зарубіжжя наголошено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.). Очевидно, що національна освіта потребує перспективних орієнтирів розвитку медіаосвіти, яку світова спільнота позиціонує як фундаментальний складник інформаційної безпеки країни. Звернення до проблематики медіаосвіти розвинених англomовних країн – Австралії, Канади, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, США – є закономірним, що зумовлено низкою причин, серед яких до основних відносимо такі:

- дослідження тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн зумовлено їх статусом провідних країн світу з рейтинговими показниками в галузі освіти;

- Австралія, Канада, Сполучене Королівство та США є лідерами в розробленні теоретичних засад й імплементації практичного досвіду медіаосвіти, що робить звернення до досвіду цих країн актуальним для України;

- інтенсивне співробітництво академічних громад і професійних мереж розвинених англomовних країн впливає на обґрунтування концептуально-стратегічних орієнтирів медіаосвіти на світовому рівні. Інтеграція України до глобального освітнього простору обумовлює необхідність гармонізації освітніх медійних стандартів зі світовою спільнотою;

- «англomовність» як об'єднувальний критерій добору країн у дисертації визначає спільність історії та цінностей, синергію геополітичного курсу, економіки та соціального простору на засадах неолібералізму. Спільний англomовний вимір забезпечує тісний взаємозв'язок освіти й науки всередині англomовної спільноти та потужний вплив її ідей, знання й практик на світовий освітній і дослідницький простори, є стрижнем стратегічних орієнтирів включно з медіаосвітою.

У контексті наукового пошуку перспектив розвитку медіаосвіти в Україні значний інтерес становлять праці зарубіжних учених. Специфіку медіа та їх вплив на суспільство в ХХ ст. досліджували: Р. Барт (R. Barthes), С. Беннет (S. Bennett), Д. Гербнер (D. Gerbner), Г. Інніс (H. Innis), Е. Катц (E. Katz), Д. Келнер (D. Kellner), Г. Ласуел (H. Lasswell), М. Маклюен (M. McLuhan), Д. Рашкофф (D. Rushkoff), Е. Тофлер (A. Toffler), Г. Шварц (G. Schwarz) та ін.; становлення та розвиток медіаосвіти в зарубіжних країнах висвітлено в працях Ф. Бейкера (F. Baker), В. Колесніченко, Д. Консідайна (D. Considine), С. Лівінгстон (S. Livingstone), Г. Михалевої, К. Тайнер (K. Tyner), О. Федорова, Л. Хартаї (L. Hartai), Р. Хобс (R. Hobbs), І. Челишової та ін.; проблеми теорії й

методики медіаосвіти розкрито в дослідженнях Д. Бакінгема (D. Buckingham), К. Безелгет (C. Bazalgette), Б. Дункана (B. Duncan), Р. Кьюбі (R. Kubey), М. Маклюена (M. McLuhan), Л. Мастермана (L. Masterman), О. Федорова, Е. Харта (A. Hart) та ін., зокрема, питання визначення мети, завдань та принципів медіаосвіти висвітлено вченими Австралії (П. Грінвей (P. Greenway), М. Дежуанні (M. Dezuanni), С. Канінгем (S. Cunningham), Р. Куїн (R. Quin), Б. МакМахон (B. MacMahon) та ін.), Сполученого Королівства (Д. Бакінгем (D. Buckingham), К. Безелгет (C. Bazalgette), С. Лівінгстон (S. Livingstone), Л. Мастерман (L. Masterman), Р. Уолліс (R. Wallis) та ін.), Канади (Н. Андерсен (N. Andersen), К. Ворсноп (C. Worsnop), Б. Дункан (B. Duncan), Р. Келвепел (R. Kalvapalle), Д. Пандженте (J. Pungente) та ін.), США (П. Ауфдерхейде (P. Aufderheide), С. Беннет (S. Bennett), Т. Джоллс (T. Jolls), Л. Каттер (L. Cutter), Д. Консідайн (D. Considine), М. Кортіна (M. Cortina), Р. К'юбі (R. Kubey), Д. Леверанз (D. Leveranz), Б. Лу (B. Loo), М. Мелтон (M. Melton), Д. Поттер (D. Potter), К. Тайнер (K. Tyner), Е. Уард-Барнес (A. Ward-Barnes) та ін.).

Проблемі медіаосвіти в аспектах історичних витоків, теоретичних засад і технологій реалізації присвячено праці українських науковців Т. Бабійчук, О. Баришпольця, О. Волошенюк Н. Габор, Г. Головченка, Н. Горб, В. Іванова, Т. Іванової, С. Квіта, Л. Калініної, М. Коропатника, Н. Лупак, О. Мокрогуза, Л. Найдьонової, Г. Онкович, Б. Потятиника, Г. Почепцова, С. Лободи, Т. Фурсікової, Н. Череповської, М. Ячменик та ін. Наукові розвідки з формування критичного мислення учнів закладів загальної середньої освіти здійснюють І. Баранова, Н. Вукіна, Н. Гупан, Н. Дементієвська, О. Марченко, Л. Пилипчатіна, О. Пометун, І. Сущенко, С. Терно, О. Тягло та ін.

Освіта в зарубіжжі є предметом дослідницької уваги українських компаративістів Н. Авшенюк, О. Заболотної, М. Красовицького, Н. Лавриченко, О. Локшиної, О. Матвієнко, Н. Муқан, Л. Пуховської, А. Сбруєвої, С. Сисоєвої, Н. Федчишин, О. Ярової, які обґрунтовують сутнісність освітніх трансформацій у світовому, регіональному, національному та локальному вимірах у межах освіти впродовж життя. Медіа компетентності вчителів у міжнародному педагогічному просторі досліджують М. Лещенко і Л. Тимчук; проблемі мас-медійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США присвячено наукову розвідку С. Шумаєвої. Дослідженням феномену медіаосвіти у США і Канаді займається Г. Головченко.

Водночас, незважаючи на поліаспектність наукових пошуків, проблема медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах (Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США) у 80-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. не була предметом системного вивчення.

Актуальність для України дослідження медіаосвіти в міжнародному контексті посилюється з загостренням низки суперечностей, що об'єктивно існують в педагогічній теорії та практиці між:

– затвердженням Україною курсом впровадження медіаосвіти в заклади освіти та відставанням в імплементації інноваційних ідей світового рівня в теорію й практику медіаосвіти;

– потребою ефективної імплементації реформи шкільної освіти в Україні та відсутністю комплексних порівняльно-педагогічних досліджень, спрямованих на вивчення кращого зарубіжного медіапедагогічного досвіду з окресленням перспективних практик і технологій;

– необхідністю в Україні синергії ініціатив суб'єктів освітнього процесу в ефективну національну медіаосвітню систему та її інтеграції у світовий медіа освітній та дослідницький простори та недосконалістю механізмів такої інтеграції на засадах практик розвинених англomовних країн, де медіаосвіта функціонує як система, що стала невіддільною частиною загальноосвітньої підготовки молоді.

Отже, з огляду на потребу розв'язання окреслених суперечностей, а також актуальність для України зарубіжного досвіду медіаосвіти та відсутність її цілісного вивчення було обрано тему дисертаційного дослідження: **«Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складником комплексного дослідження відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (реєстраційний номер 0118U003360). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 13 від 8 жовтня 2018 р.) та погоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, окреслити перспективи використання позитивного досвіду в Україні.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Вивчити стан дослідження проблеми медіаосвіти в українському та зарубіжному науковому просторі.

2. Розкрити теоретичні засади медіаосвіти в дослідницькому полі розвинених англomовних країн.

3. Охарактеризувати становлення та розвиток медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах.

4. Обґрунтувати медіаспрямованість змісту шкільної освіти розвинених англomовних країн.

5. Визначити особливості організації професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах.

6. Окреслити тенденції розвитку медіаосвіти учнів загальної середньої освіти розвинених англomовних країн.

7. Визначити перспективи використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо медіаосвіти учнів в Україні.

У дисертації тенденцію розуміємо як спрямованість руху, так і якісні зміни, що відбуваються під час цього руху.

Об'єкт дослідження – середня освіта розвинених англomовних країн.

Предмет дослідження – напрями та сутнісні ознаки розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ ст. *Нижня хронологічна межа* (80-ті рр. ХХ ст.) визначає визнання медіаосвіти на світовому рівні з моменту ухвалення представниками 19 націй на Міжнародному Симпозіумі ЮНЕСКО Грюнвальдської декларації з медіаосвіти в 1982 р., що заклала підвалини сучасної архітектури медіаосвіти. *Верхня хронологічна межа* датована ухваленням ЮНЕСКО Сеульської декларації про медіа- та інформаційну грамотність для всіх і за загальної участі: захист від дезінфекції (2020 р.), яка артикулює оновлені пріоритети медіаосвіти в умовах пандемії COVID-19. З метою окреслення генези медіаосвіти було проаналізовано процес її становлення з початку ХХ ст.

Територіальні межі дослідження охоплюють англomовні країни – Австралію, Канаду, Сполучене Королівство та США, які мають спільні історичні витоки, об'єднані економічними, культурними й освітніми зв'язками, що забезпечує синхронізацію зусиль з розбудови медіаосвіти. За рейтингами ПРООН, ОЕСР, Міжнародного валютного фонду та Світового банку усі ці країни класифікуються як розвинені.

Концепція дослідження ґрунтується на філософських, історичних, психологічних та педагогічних положеннях щодо сутності медіаосвіти, що тісно взаємопов'язані, уможлиблюючи багатовимірність аналізу розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти англomовних країн в історичному поступі з урахуванням політичних, економічних, соціально-культурних і психолого-педагогічних чинників.

Водночас компаративний характер дослідження зумовив його здійснення на основі трьох взаємопов'язаних концептів. Аналітичний концепт передбачає здійснення історичної ретроспективи щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад медіаосвіти учнів, визначення особливостей законодавчої бази, структури, змісту, форм та методів медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, що сприяє виявленню загальних і специфічних тенденцій розвитку медіаосвіти учнів.

Критичний концепт відображає динаміку функціонування та розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США, аналіз структурних, змістових і процесуальних змін у медіаосвіти учнів, що уможлиблює окреслення тенденцій її розвитку.

Прогностичний концепт пов'язаний з виокремленням конструктивних ідей досвіду розвинених англomовних країн щодо розвитку медіаосвіти учнів та визначенням перспектив їх використання у вітчизняному освітньому просторі.

Цілісність розгляду феномену медіаосвіти учнів в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США досягається через генезу розвитку медіаосвіти учнів у єдності з розвитком суспільства, системи освіти, педагогічної думки, через аналіз теоретико-методологічних, а також завдяки розробленню періодизації, яка сприяє увиразненню загальних та специфічних тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн у хронологічних межах. Подібність соціально-економічних,

політичних, соціокультурних та педагогічних детермінант у розвитку розвинених англomовних країн, їх культури та традицій, систем освіти слугує передумовою формування спільних підходів до розвитку медіаосвіти учнів у визначених країнах, суголосних тенденцій їх розвитку.

Методологічну основу дослідження становлять загальнофілософські закони діалектики; філософські ідеї гуманізації, розуміння людини як абсолютної цінності й самоцілі суспільного прогресу; положення теорії синергетики про відкритість соціальних систем, теорії людського та соціального капіталу; ідеї педагогічної компаративістики щодо діахронічного та синхронічного аналізу досліджуваних явищ; ідеї прогностики щодо розвитку медіаосвіти учнів; *принципи* науковості, об'єктивності, наукового плюралізму, всебічності, що передбачають неупереджений, багатоаспектний розгляд аналізованого явища з урахуванням наявних у сучасній науці наукових концепцій; історизму, детермінізму, єдності зовнішніх впливів та внутрішніх умов, наступності, єдності теорії та практики, що передбачають цілісне врахування зовнішніх та внутрішніх чинників, зумовленість впливу політико-економічних та соціально-культурних явищ на розвиток освітнього процесу тієї чи іншої країни.

Сукупність *методологічних підходів*, які об'єднано в три групи відповідно до рівнів методології:

- філософсько-визначальні підходи (діалектичний, гуманістичний, еволюційний), що уможливили аналіз медіаосвіти учнів в історичному поступі з урахуванням впливу різних чинників;

- базові (системний, системно-синергетичний, цивілізаційний, міждисциплінарний, прогностичний підходи), що дали змогу проаналізувати соціокультурну своєрідність американського, канадського, британського та австралійського суспільств як цілісності, дослідити педагогічні явища та факти в широкому контекстному полі;

- концептуально-визначальні (аксіологічний, інтегративний, історико-порівняльний, культурологічний, компаративний), що забезпечили аналіз розвитку медіаосвіти учнів у контексті явищ культури, опанування та трансляції культурних цінностей як процес цілісного розвитку та саморозвитку особистості у єдності індивідуалізації та соціалізації, як механізм діяльнісного засвоєння особистістю соціального досвіду.

Теоретичну основу дослідження становлять:

- фундаментальні положення щодо сутності соціальних трансформацій в умовах глобалізації (В. Андрущенко, Г. Ашин, Б. Гершунський, Е. Гідденс, Х. Жиру (H. Giroux), М. Згуровський, І. Зязюн, С. Канінгхем (C. Cunningham), С. Клепко, В. Кремень, Т. Кун (T. Kuhn), Г. Макбурні (G. McBurnie), В. Огнев'юк, П. Скотт (P. Scott) С. Фішер (S. Fischer) та ін.);

- концептуальні орієнтири розвитку освіти та навчання (Р. Барнет (R. Barnett), Н. Бібік, М. Бурда, Л. Березівська, Т. Джефферсон (T. Jefferson), Н. Дічек, Д. Дьюї (J. Dewey), В. Луговий, П. Маккензі (P. McKenzie), О. Малихін, Ю. Мальований, Н. Ничкало, Е. Орнштейн (A. Ornstein),

О. Савченко, П. Саух, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, О. Топузов, Д. Фріман (D. Freeman) та ін.);

– теоретичні положення інформатизації суспільства (Д. Белл (D. Bell), В. Биков, Ф. Вебстер (F. Webster), Л. Калініна, М. Кастельс (M. Castells), С. Литвинова, М. Лещенко, М. Маклюєн (M. McLuhan), У. Мартін (W. Martin), Ф. Махлуп (F. Mch lup), В. Олійник, Г. Сіменс (G. Siemens), О. Спірін, Е. Тоффлер (A. Toffler), Ж. Фурастьє (J. Fourastié), Ю. Хаяші (Y. Hayashi) та ін.);

– інноваційні ідеї вчених щодо розвитку критичного мислення (Г. Басхем (G. Bassham), В. Бондар, Д. Гічкок (D. Hitchcock), Н. Гупан, В. Ірвін (W. Irwin), Л. Елдер (L. Elder), Д. Макпек (J. McPeck), Р. Паул (R. Paul), Н. Пічі (N. Peachey), О. Пометун, С. Терно, О. Тягло та ін.);

– теоретичні положення педагогічної компаративістики (Н. Авшенюк, С. Бабушко, Д. Бередей, Н. Бідюк, М. Брей, О. Заболотна, М. Лещенко, О. Локшина, О. Матвієнко, Н. Муқан, Г. Ноа, О. Огієнко, Н. Пазюра, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Н. Федчишин, Б. Холмс та ін.);

– теорії медіа та медіаосвіти (Д. Алверман (D. Alvermann), Д. Бакінгем (D. Buckingham), О. Волошенюк, К. Ворсноп (C. Worsnop), Т. Діксон (T. Dickson), Н. Зражевська, В. Іванов, Т. Іванова, Д. Келнер (D. Kellner), О. Кузнєцова, Р. К'юбі (R. Kubey), Б. МакМахон (B. MacMahon), М. Маклюєн (M. McLuhan), М. Лещенко, С. Лобода, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Д. Поттер (D. Potter), Б. Потятинник, Г. Почепцов, Е. Сілверблет (A. Silverblatt), К. Тайнер (K. Tyner), Е. Томан (E. Thoman), І. Фатєєва, О. Федоров, Е. Харт (A. Hart), С. Херрісон (S. Harrison), Р. Хоббс (R. Hobbs) та ін.).

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів, що на різних його етапах доповнювали один одного, а саме: теоретичні: загальнонаукові – аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, конкретизація, класифікація, узагальнення, систематизація та інтерпретація, які застосовували для опрацювання джерельної бази з досліджуваної проблеми, формулювання поміжних та загальних висновків; конкретно-наукові: *пошуково-бібліографічний* метод та *метод теоретичного узагальнення наукової літератури* використовували для з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми, виявлення провідних теоретичних підходів щодо розв'язання проблеми дослідження та формування його джерельної бази; *метод термінологічного аналізу*, що дав змогу виявити й уточнити семантику основоположних понять дослідження, виокремити їхні сутнісні ознаки; *логічно-структурний метод* сприяв побудові структури роботи, встановленню причинно-наслідкових зв'язків між окремими фактами (явищами, подіями), що відбувалися у встановлених хронологічних межах; *проблемно-пошуковий* метод та *метод теоретичного моделювання* – забезпечили розроблення структурно-концептуальної моделі дослідження, встановленню зв'язку між окремими завданнями дослідження та системою дослідницьких підходів/методів; *хронологічно-системний метод* та *метод ретроспективного аналізу* сприяли визначенню передумов, з'ясуванню чинників змін, виокремленню етапів

становлення та розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США; *системно-структурний метод*, уможливив виявлення тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн; *описово-аналітичний та порівняльно-зіставний методи та метод аналізу тенденцій*, що дали підстави для визначення загальних та специфічних тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн; *концептуально-теоретичний метод* дав змогу проаналізувати концепції медіаосвіти, наявні у світовому освітньому дискурсі, та сприяв узагальненню результатів дослідження щодо побудови авторської теоретико-наукової концепції; *метод наукової екстраполяції* було застосовано задля виявлення можливостей використання конструктивних ідей досвіду англomовних країн щодо розвитку медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти в Україні та наукового прогнозування щодо можливостей подальшого розвитку медіаосвіти у вітчизняному освітньому просторі.

Окрім того, у процесі дослідження використано емпіричні методи: вивчення нормативно-правової та програмно-методичної документації (аналіз матеріалів міжнародних освітніх програм, інтернет-ресурсів, практичного досвіду закладів вищої освіти розвинених англomовних країн щодо підготовки вчителів до розвитку медіаосвіти учнів; аналіз освітніх стандартів Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США для системи К-12); *візуально-графічні методи* задля унаочнення й увиразнення статистичних даних дослідження.

Джерельну базу дослідження складають:

– офіційні документи та статистичні звіти міжнародних організацій: ЮНЕСКО (Грюнвальдська декларація з медіаосвіти (1982 р.), Міжурядова програма «Інформація для всіх» (2000 р.), Празька декларація про створення суспільств інформаційної грамотності (2003 р.), Паризький порядок денний – 12 рекомендацій з розвитку медіаінформаційної грамотності для країн ООН (2007 р.), Александрійська декларація про інформаційну грамотність і неперервну освіту (2005 р.), Феська декларація щодо медіаінформаційної грамотності (2011 р.), Московська декларація про медіа- та інформаційну грамотність (2012 р.), Рамка і план дій Глобального альянсу для партнерства з медіаінформаційної грамотності (2013 р.), Паризька декларація з медіаінформаційної грамотності в добу цифрових технологій (2014 р.), Рекомендації ЮНЕСКО-ІФЛА з медіа- та інформаційної грамотності (2016 р.), Сеульська декларація про медіа- та інформаційну грамотність для всіх і за загальної участі: захист від дезінфодемії (2020 р.) тощо); ЄС та Ради Європи (Резолюція з медіаосвіти та нових технологій (1987 р.), Рекомендація ПАРЄ Комітету Міністрів і урядам країн-учасниць щодо сприяння практиці медіаосвіти та інструментам у суміжних галузях (2000 р.), Рекомендація Європейського Парламенту і Ради Європи щодо кінематографічної спадщини та конкуренції в суміжних напрямках індустрії (2005 р.), Рекомендація Європейського Парламенту і Ради Європи щодо захисту меншин у зв'язку з розвитком конкуренції в європейській аудіовізуальній і онлайн-індустрії

(2006 р.), Резолюція Європейського Парламенту щодо медіаграмотності у світі цифрових технологій (2008 р.), Рекомендація ПАРЄ Комітету Міністрів і урядам країн-учасниць щодо сприяння практиці медіаосвіти та інструментам у суміжних галузях (2015 р.), Резолюція ПАРЄ «Роль освіти в епоху цифрових технологій: від «цифрових аборигенів» (2019 р.) тощо);

– законодавчі, нормативні, стратегічні та концептуальні документи, що визначають розвиток медіаосвіти в Україні: закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.); Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016 р.), накази Міністерства освіти і науки України «Про проведення Всеукраїнського експерименту із впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011 р.), «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі інтенсивного масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» (2017 р.) тощо;

– нормативно-правові документи англomовних країн, що регулюють формат організації медіаосвіти: Австралії (Australian Curriculum), Канади (курикулуми провінцій Британська Колумбія, Манітоба, Нью-Брансвік, Нью-фаундленд і Лабрадор, Нова Шотландія, Квебек, Юкон тощо), Сполученого Королівства (Education Reform Act, National Curriculum and Assessment in England), США (Common Core State Standards for English Language Arts & Literacy in History/Social Studies, Science, and Technical Subjects), освітні стандарти штатів Техас, Флорида, Огайо, Вашингтон, Каліфорнія, Колорадо, Конектікут, Колорадо тощо) щодо шкільної освіти та медіаосвіти;

– електронні бази даних асоціацій медіаосвіти Австралії (Council of Australian Media Education Organizations Inc., South Australian Association for Media Education, Australian Teachers of Media, Australian Teachers of Media, Queensland, Australian Council on Children and the Media), Канади (Canadian Association of Media Education Organizations, Association for Media Literacy, Association of Media Literacy for Nova Scotia, Quebec Association for Media Education, Manitoba Association for Media Education, Alberta Association for Media Awareness, Media Smarts, British Columbia Association for Media Education), Сполученого Королівства (Society of Film Teachers, Office of Communications – Ofcom, Media Education Association, Association for Media Education in Scotland), США (Partnership for 21st Century Skills, Media Education Foundation, Center of Media Literacy, Association for Educational Communications and Technology, Rutgers University's School of Communication and Information, Action Coalition for Media Education, American Society of News Editors, Media Literacy Clearinghouse, Media Education Foundation);

– наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних учених з проблеми

медіаосвіти в розвинених англомовних країнах П. Ауфдерхейде (P. Aufderheide), Д. Бакінгем (D. Buckingham), К. Безелгет (C. Bazalgette), Ф. Бейкер (F. Baker), С. Беннет (S. Bennett), К. Ворсноп (C. Worsnop), С. Гудмен (S. Goodman), Т. Джоллс (T. Jolls), Б. Дункан (B. Duncan), І. Жилавська, Т. Іванова, В. Іванов, С. Канінгем (S. Cunningham), Л. Каттер (L. Cutter), С. Квіт, Е. Керон (A. Caron), Д. Консідайн, М. Коропатник, С. Кріппен (S. Crippen), Р. Куїн (R. Quin), Р. К'юбі (R. Kubey), Д. Леверанз (D. Leveranz), М. Маклюен (M. McLuhan), Б. Макмахон (B. McMahon), Л. Мастерман (L. Masterman), М. Мелтон (M. Melton), Л. Найдьонова, Г. Онкович, Д. Пандженте (J. Pungente), Д. П'єт (J. Piet), Д. Поттер (D. Potter), Г. Почепцов, К. Тайнер (K. Tyner), Е. Уард-Барнес (A. Ward-Barnes), О. Федоров, Е. Харт (A. Hart), Р. Хоббс (R. Hobbs) та ін);

– фонди бібліотеки представництва Британської Ради в Україні, Американської бібліотеки імені Віктора Китастого, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (зал публікацій ООН і ЮНЕСКО), Державної науково-педагогічної бібліотеки НАПН України імені В. О. Сухомлинського.

– результати спостережень та участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, тренінгах, проєктах з проблем медіаосвіти.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– в українській педагогічній науці системно досліджено феномен медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англомовних країн (Австралія, Канада, Сполучене Королівство та США) у синтезі його характеристик засобом інструменту тенденцій; обґрунтовано його соціальну взаємозалежність, комплексність і динамічність у глобалізованому світі;

– на основі методологічних постулатів педагогічної компаративістики розроблено авторську методологічну модель проведення порівняльно-педагогічного дослідження, що охоплює теоретико-методологічний, системно-аналітичний і узагальнювально-прогностичний рівні, яка забезпечила валідність дослідних результатів у процесі порівняння й узагальнення характеристик медіаосвіти в аналізованих країнах з метою виявлення спільностей;

– на основі методу теоретичного узагальнення обґрунтовано теоретичні засади медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англомовних країн, що вирізняються міждисциплінарністю, інтегративністю, взаємодоповненістю;

– окреслено генезу медіаосвіти учнів у розвинених англомовних країнах у форматі авторської періодизації, що охоплює: підготовчий період (20–70 рр. ХХ ст.), перехідний період (80-ті рр. ХХ ст.), період інституалізації (90-ті рр. ХХ ст.), періоди цифровізації (2000-ті рр. ХХІ ст.) та період постправди (10-і рр. ХХІ ст.);

– обґрунтовано медіаспрямованість змісту шкільної освіти розвинених англомовних країн, що реалізується засобами національних/регіональних

стандартів, типових навчальних програм на засадах інтеграції до змісту базових предметів («ядра») (англійська мова/література, історія/суспільствознавство/громадянознавство, природознавство (science), предмети мистецької галузі, ІКТ у межах усього періоду навчання в школі (К-12);

– на основі методу аналізу тенденцій обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти на рівні шкільної освіти в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США (концептуалізації, законодавчого забезпечення, інституалізації, стандартизації, синтезу інформаційної грамотності та медіаграмотності), які класифіковано за тривалістю (коротко-, довготермінові), поширеністю (національні, кластерні, світові) та сферою охоплення (загальні);

– обґрунтовано авторську періодизацію розвитку медіаосвіти в незалежній Україні, що охоплює імпліцитний період (1989–1999 рр.), період інституалізації (2000–2009 рр.), концептуально-апробаційний період (2010–2015 рр.), концептуально-стандартизаційний період (2016–2020 рр.);

– окреслено перспективи використання конструктивного досвіду розвинених англомовних країн щодо медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Удосконалено особливості відображення медіаосвіти учнів у змісті шкільної освіти розвинених англомовних країн.

Подальшого розвитку набули:

– тлумачення змісту основних дефініцій «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіа- та інформаційна грамотність», «інфомедійна грамотність», «вивчення медіа»;

– характеристика й систематизація досліджень українських і зарубіжних науковців з проблем медіаосвіти.

До наукового обігу введено маловідомі автентичні наукові джерела, документи, що відображають практику медіаосвіти у шкільництві розвинених англомовних країн.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що узагальнений досвід розвитку медіаосвіти учнів в закладах середньої освіти в англомовних країнах (Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві, США), виокремлено його конструктивні ідеї, використані автором під час підготовки розділів до методичних посібників «Психолого-педагогічний практикум» (2017 та 2018 рр.), розділу до колективної монографії «Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики ХХІ століття», у процесі розроблення навчальної, робочої програм та силабусу з навчальної дисципліни «Основи медіаграмотності» в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Основні положення, фактологічний матеріал, джерельна база, монографія «Медіаосвіта у шкільництві англомовних країн» можуть бути корисними в процесі подальшого розвитку стратегій реформування освітньої системи України в контексті цифровізації та інформатизації, розроблення програм курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», «Освітні технології», спецкурсів з проблем розвитку медіаосвіти та

медіаграмотності, у процесі вдосконалення змісту підготовки аспірантів і магістрів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 06/41 від 13.03.2020 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка» (довідка № 746/01 від 13.04.2020 р.), Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 592 від 26.11.2020 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 348 від 17.05.2020 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 275/01 від 14.04.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті [3] здобувачкою окреслено типи соціальних медіа та досліджено особливості використання соціальних медіа в шкільному менеджменті США; у статті [8] дисертанткою досліджено особливості розвитку медіаосвіти в Україні.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження обговорювали на засіданнях кафедри педагогіки, адміністрування та спеціальної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України і відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, а також на науково-практичних і науково-методичних конференціях і семінарах різних рівнів, а саме: *міжнародних конференціях* – «Наука та освіта» (м. Хайдусобосло, Угорщина, 2021 р.), «Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи» (м. Коломия, 2020 р.), «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення» (м. Київ, 2020 р.), «Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи» (м. Суми, 2020 р.), «Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах діджиталізації суспільства» (м. Київ, 2020 р.), «Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості» (м. Київ, 2020 р.), «Професійний розвиток фахівців в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди» (м. Київ, 2020 р.), «Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві» (м. Київ, 2020 р.), «Школа синергії освіти і духовності: нові виклики, тренди і можливості» (м. Київ, 2020 р.), «Критичне мислення в епоху токсичного контенту» (м. Київ, 2020 р.), «Забезпечення якості вищої освіти у країнах Європейського Союзу» (м. Київ, 2020 р.), «Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries» (м. Люблін, Польща, 2020 р.), «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2020: глобалізований простір інновацій» (м. Київ, 2020 р.), The International conference on history, theory and methodology of learning (м. Кривий Ріг, 2020 р.), «Modern Achievements of Science and Education» (м. Нетанья, Ізраїль, 2020 р.), «Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи» (м. Суми, 2019 р.), «Медіаосвіта як інструмент розвитку громадянського суспільства в Україні» (м. Маріуполь, 2019 р.), «Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності» (м. Львів, 2019 р.), «Problems and prospects of implementation of innovative research results» (м. Валета, Мальта, 2019 р.), «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (м. Запоріжжя, 2019 р.), «Інноваційні

наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (м. Київ, 2019 р.), «Традиції та новації у сфері педагогіки та психології» (м. Київ, 2019 р.), «Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців» (м. Київ, 2019 р.), «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації» (м. Київ, 2019 р.), «Національна розмова: розвиток медіаграмотності в Україні» (м. Київ, 2018 р.), «Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі» (м. Чернівці, 2018 р.), «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти» (м. Київ, 2018 р.), «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (м. Київ, 2017 р.), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 2017 р.). «Цілі сталого розвитку: глобальні та національні виміри» (м. Київ, 2017 р.), «Медіакультура та інформаційна безпека в Європі та світі: освіта, методологія медіадосліджень, практика» (м. Запоріжжя, 2017 р.); *всеукраїнських конференціях* – «Професійна діяльність сучасного педагога в умовах парадигмальних змін» (м. Київ, 2020 р.), «Особистість у просторі проблем ХХІ століття» (м. Київ, 2019 р.), «Наука і молодь – 2018: пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 2018 р.), «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології» (м. Київ, 2018 р.), «Цілі сталого розвитку: глобальні та національні виміри» (м. Київ, 2017 р.), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 2017 р.); *семінарах та круглих столах* – «Практичний фактчек: тренди, правила та інструменти» (м. Київ, 2020 р.), «Школа фактчекерів: викривати фейки, протидіяти дезінформації» (м. Київ, 2020 р.), «Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту» (м. Київ, 2020, 2019, 2018 рр.), «Підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах освітніх змін» (м. Київ, 2020 р.), «Digital-teacher: онлайн-інструменти у навчанні медіаграмотності» (м. Київ, 2020 р.), «Зміст і технології шкільної освіти» (м. Київ, 2018 р.), «Система забезпечення якості шкільної освіти. Завантаження» (м. Київ, 2018 р.), «Трансформація підготовки менеджерів освіти до реалізації концепції “Нова українська школа”» (м. Київ, 2017 р.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей» за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти була захищена 2009 р., її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 57 публікаціях, з-поміж яких: 3 монографії (з них – 1 одноосібна); 2 методичних посібники (у співавторстві); 18 статей у наукових фахових виданнях України (з них 16 одноосібних); 4 статті у наукових виданнях інших держав із наряду, за яким підготовлено дисертацію; 34 публікації апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і семінарів.

Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою дослідження. Робота складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 659 сторінок, обсяг основного тексту – 412 сторінок. Дисертація містить 26 таблиць, 6 рисунків, 15 додатків (на 122 сторінках). Список використаних джерел містить 894 найменування, із них 604 – англійською мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету, об'єкт, предмет і завдання, визначено хронологічні та територіальні межі, аргументовано концептуальні засади, методологічну й теоретичну основи, методи дослідження, подано джерельну базу роботи; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, викладено вірогідність наукових результатів і висновків дослідження, представлено стан апробації та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі – **«Методологічна рамка дослідження медіаосвіти в провідних англомовних країнах»** – здійснено бібліографічний аналіз сучасного стану дослідження проблеми медіаосвіти в зарубіжному та вітчизняному педагогічному дискурсі; обґрунтовано методологічні підходи дослідження; визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження.

Проведений аналіз праць українських та зарубіжних науковців уможливив виокремлення таких напрямів розгляду досліджуваного феномену, як: проблема медіаосвіти в контексті міжкультурних досліджень (І. Абрамова, А. Баранецька, В. Березенко, І. Бондаренко, Т. Варіс (T. Varis), Н. Виговська, Д. Кіслов, Р. К'юбі (R. Kubey), М. Осюхіна, К. Сірінюк-Долганова, Т. Торнеро (T. Tornero) та ін.); розвиток критичного мислення аудиторії у процесі медіаосвіти (Е. Грег (E. Gregg), П. Макларена (P. McLaren), О. Петрунько, С. Рейлі (S. Reilly), С. Фанк (S. Funk), Р. Хаммер (R. Hammer), Д. Шолль (D. Sholle) та ін.); історія медіаосвіти (І. Архангельська, Г. Головченко, В. Колесніченко, Г. Михалєва, А. Новікова, Г. Онкович, О. Печенкіна, М. Повел (M. Powell), О. Федоров, І. Челишова та ін.); теорія медіа та медіаосвіти (Д. Бакінгем (D. Buckingham), О. Волошенюк, Т. Іванова, В. Іванов, Е. Лі (A. Lee), Д. Поттер (D. Potter), Е. Сілверблет (A. Silverblatt), І. Фатєєва та ін.); технології навчання медіаосвіти в шкільній освіті (К. Ворсноп (C. Worsnop), І. Жилавська, Н. Йоко (N. Yoko), С. Макдоналд (S. McDonald), Л. Мастерман (L. Masterman), Д. Сефтон-Грін (J. Sefton-Green), Е. Харт (A. Hart), С. Шумаєва та ін.); проблеми медіапсихології (О. Баришполець, О. Вознесенська, О. Голубєва, Г. Мироненко, Л. Найдьонова, І. Підгірна, Н. Обухова, Н. Череповська та ін.); формування медіакомпетентності (Ю. Горун, І. Гушлеська, С. Іць, Ю. Казаков, І. Колеснікова, І. Костюхіна, В. Кравчук, Н. Литвин, М. Матвійчук, Н. Муқан, К. Нагорна, Г. Онкович, Т. Фурсікова, М. Ячменик та ін.). Підтверджено, що в умовах інтенсифікації затребуваності розроблення концептуальних засад медіаосвіти актуальність

наукових розвідок зростає.

Розроблена авторська методологічна модель порівняльно-педагогічного дослідження тенденцій розвитку медіаосвіти в розвинених англomовних країнах позиціонується як рамка для вивчення її властивостей на основі аналізу фактів і знання. Модель охоплює три рівні: теоретико-методологічний, орієнтований на теоретичне осмислення проблеми дослідження; обґрунтування концептуальних орієнтирів, конкретизацію поняттєво-термінологічного апарату, добір методів, первинне узагальнення дослідницьких матеріалів; системно-аналітичний рівень передбачає систематизацію фактологічного матеріалу на основі автентичної джерельної бази, здійснення ретроспективного та порівняльного аналізу розвитку медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; узагальнювально-прогностичний рівень орієнтовано на синтез результатів у форматах окреслення тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти англomовних країн, виявлення особливостей медіаосвіти учнів в Україні; розроблення рекомендацій щодо використання конструктивних ідей досвіду англomовних країн з медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Обґрунтовано поняттєво-термінологічний інструментарій. Базовими термінами дисертації визначено «медіа», «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіа- та інформаційна грамотність», «вивчення медіа». З'ясовано, що термін «медіаосвіта» офіційно на світовому рівні вперше використано 1973 р. на засіданні Сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення. На основі порівняння констатовано, що у Сполученому Королівстві та в Україні загальноживаними є терміни «медіаосвіта» та «медіаграмотність», останній розглядають як результат медіаосвіти. В Україні в останні роки поширення набуває термін «медіа- та інформаційна грамотність»/«інфомедійна грамотність». В Австралії базовим терміном є «медіаосвіта». У Канаді та США пріоритетність має «медіа грамотність». У США й Австралії поширення набуває термін «вивчення медіа» (*media studies, media studies viewing*). Зроблено висновок, що в сучасному інформаційному суспільстві медіаосвіту трактують з позиції процесу навчання; напряму в педагогіці; педагогічного руху; суспільно просвітницької або культурно-просвітницької діяльності; процесу розвитку особистості тощо. На підставі компаративного аналізу уточнено дефініцію «медіаосвіта», яку в дисертації трактуємо як освіту, спрямовану на формування в учня сукупності знань, компетентностей і практик, за допомогою яких він/вона може отримувати, аналізувати, оцінювати, генерувати, інтерпретувати всі форми медіаповідомлень з розумінням соціокультурного та політичного контексту, використовуючи необхідні засоби на творчій, законній і етичній основі.

У другому розділі – **«Глобалізаційний вимір розвитку медіаосвіти»** – виявлено соціокультурні передумови та глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти; позначено вплив міжнародних організацій на розвиток медіаосвіти.

Констатовано, що однією з глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства й особистості. Обґрунтовано, що підходи до побудови інформаційного суспільства в досліджуваних країнах відрізняються. Уряд США

пріоритезував розвиток інформаційної інфраструктури («Національна інформаційна інфраструктура: план дій»). У Канаді концепцію національного суспільства розглядають як засіб збереження культурної ідентичності. Сполучене Королівство послідовно проводить політику надання інформації та послуг громадянам з боку держави через інтернет.

Медіаосвіта як соціально-педагогічний напрям покликана адаптувати людину до соціокультурних трансформацій, основою яких є технологічні досягнення. До причин актуальності медіаосвіти в сучасному світі віднесено: високий рівень споживання медіа та насиченості сучасних суспільств засобами масової інформації; ідеологічна важливість медіа та їх впливу на свідомість аудиторії; швидке зростання кількості медіаінформації, посилення механізмів управління нею та її поширення; інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси; посилення значущості візуальної комунікації та інформації в усіх галузях, особливо в умовах пандемії COVID-19; необхідність навчання здобувачів загальної середньої та вищої освіти з орієнтацією на відповідність майбутнім вимогам.

Констатовано потужний вплив на розвиток медіаосвіти міжнародних організацій, передусім ЮНЕСКО, Глобального альянсу за партнерство у сфері медіа- та інформаційної грамотності, Міжнародної ради з наукових досліджень та обмінів – IREX. Доведено, що провідну роль у розробленні стратегічних орієнтирів медіаосвіти відіграє ЮНЕСКО. Починаючи з 80-х рр. ХХ ст., організація ухвалила низку декларацій, що визначили засадничі принципи медіаосвіти на глобальному та національному рівнях. Глобальний альянс за партнерство у сфері медіа- та інформаційної грамотності формує світову платформу для діяльності мереж і асоціацій медіа- та інформаційної грамотності, сприяючи взаємодії з країнами в аспекті інтенсифікації розвитку медіаосвіти. Асоціація медіаграмотності забезпечує підґрунтя для діяльності медіапедагогів у світі, видання науково-методичної літератури, організовує семінари та конференції. IREX впроваджує проекти з розвитку медіаграмотності.

У третьому розділі – **«Національний вимір розвитку медіаосвіти в розвинених англomовних країнах»** – здійснено ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; розкрито роль національних організацій у визначенні стратегій розвитку медіаосвіти англomовних країн; висвітлено мету, завдання та основні принципи медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах; обґрунтовано теоретичні засади медіаосвіти в розвинених англomовних країнах.

Простеження генези медіаосвіти учнів в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США довело існування спільних орієнтирів та уможливило виокремлення п'яти періодів. Підготовчий період (20-ті –70-ті рр. ХХ ст.) позначено впливом протекціоністської, естетичної, семіотичної теорій медіаосвіти; впровадженням медіаосвіти на матеріалах преси й радіо, кіноосвіти до шкільної та позашкільної освіти; появою фундаментальних праць з теорії медіа (Т. Адорно (T. Adorno), Х. Інніс (H. Innis), Г. Ласвел (H. Lasswell), М. Маклюен (M. McLuhan), П. Мур (P. Moore), Н. Постман (N. Postman),

Е. Хейвлок (E. Havelock) та ін.); створенням асоціацій з кіноосвіти (British Film Institute (Англія, 1933 р.), Association for Screen Education (США), Society for Education in Film and Television (Канада, 1950 р.), Canadian Association for Screen Education (Канада, 1966 р.)); та медіаосвіти (Асоціація медіа грамотності (Канада, 1978 р.); проведенням конференцій з екранної освіти (Міжнародна конференція з екранної освіти (Канада, 1962 р.), Національна конференція «Телебачення і кіно в класі» (США, 1978 р.) тощо); започаткування експериментальних проєктів та програм з медіаосвіти (дворічний проєкт вивчення ефективності навчання медіаграмотності (США), перша у світі навчальна програма з медіаграмотності для учнів 11 класів середніх шкіл Торонто (Канада)), літніх семінарів для вчителів (семінари для освітян з професійного розвитку медіанавичок (Австралія, 1959 р.), комплексний навчальний курикулум, що визначав цілі медіаграмотності на заняттях із соціальних наук та мовних дисциплін (США, 1969 р.) тощо).

Перехідний період (80-ті рр. ХХ ст.) окреслюється визнанням медіаосвіти та ухваленням стратегічних документів на світовому (Грюнвальдська декларація з медіаосвіти (ЮНЕСКО, 1982 р.), Резолюція з медіаосвіти та нових технологій (Рада Європи, 1987 р.); передумовами до інституалізації медіаосвіти (Стратегія медіаграмотності (США, 1987 р.), Національний курикулум для Англії (Англія, 1988 р.), у якому вперше медіаосвіту було інтегровано до програми з англійської мови тощо); появою фундаментальних праць/навчальної літератури з медіаосвіти (посібники «Media Literacy Resource Guide», «Початкова медіаосвіта», «Середня медіаосвіта»); інтенсифікацією підготовки вчителів до медіаосвіти учнів в умовах формальної та неформальної освіти (курси з медіа на педагогічних факультетах університетів, навчальні курси з медіаграмотності при асоціаціях (Канада, США, Австралія)).

Період інституалізації (90-ті рр. ХХ ст.) позначений створенням асоціацій з медіаосвіти; фінансуванням проєктів з медіаосвіти учнів державними та громадськими організаціями; залученням телебачення для популяризації медіаосвіти та медіаграмотності; інтеграцією медіаосвіти до державних стандартів та національних курикулумів (навчальні предмети «Англійська мова», гуманітарні дисципліни, «Технології», «Соціальні науки», «Здоров'я/Профілактика» тощо); впровадження до шкільної освіти автономних курсів з медіаграмотності (Австралія, Канада); розвитком ІКТ, комп'ютеризацією закладів середньої освіти.

Визначальними для періоду цифровізації (2000-ті рр. ХХІ ст.) стали процеси глобалізації, цифровізації, інформатизації. Період означено започаткуванням на міжнародному рівні руху грамотності для просування медіаграмотності й інформаційної грамотності (декларації ЮНЕСКО, рекомендації, Ради Європи); впровадженням до закладів середньої освіти онлайн-програм та електронних освітніх ресурсів для навчання молоді інфомедіаграмотності в цифровому середовищі ((UNESCO MIL CLICKS, Visual Social Media Lab у Канаді тощо); використанням технології гейміфікації в процесі медіаосвіти учнів закладів середньої освіти досліджуваних країн (Globaloria, Newsfeed Defenders, Fakey, Go Viral!, Interland тощо); утвердженням

стратегій розвитку медіаосвіти учнів на законодавчому рівні (США).

Період постправди (10-і рр. XXI ст.) позначено поширенням фейкової інформації в медіа, впровадженням ЮНЕСКО нового терміну «дезінформедія» через засилля в медіа дезінформації в період пандемії (2020 р.), впровадженням онлайн-програм (UNESCO MIL CLICKS, Visual Social Media Lab у Канаді тощо) та гейміфікації, сутність яких полягає в навчанні молоді інформаційної та медіаграмотності в цифровому середовищі, фактчекінгу.

Встановлено впливову роль національних організацій з медіаосвіти/медіаграмотності на медіаосвіту в закладах середньої освіти та в підготовці вчителів до її викладання. В Австралії – це Рада медіаосвітніх організацій Австралії, Асоціація медіаосвіти Південної Австралії, Австралійські вчителі медіа, Австралійська рада дітей і медіа тощо; у Сполученому Королівстві – Товариство кінопедагогів, Управління з питань комунікацій, Асоціація медіаосвіти Англії і Уельсу, Шотландська асоціація медіаосвіти тощо; у Канаді – Канадська асоціація медіаосвітніх організацій, Асоціація медіаграмотності, Асоціація медіаграмотності в Новій Шотландії, Асоціація медіаосвіти Квебеку, Асоціація медіаосвіти Манітоби, Асоціація медіаінформування Альберти, Єзуїтський комунікаційний проєкт, Медіа Смартс, Асоціація медіаосвіти Британської Колумбії тощо; у США – Партнерство для навичок 21-го століття, Фонд медіаосвіти, Центр медіаграмотності, Асоціація за освітні комунікації та технології, Коаліція дій з медіаосвіти, Центр обміну інформацією з питань медіаграмотності тощо. Основними завданнями їх діяльності є створення освітніх ресурсів для професійного розвитку вчителів, державних освітніх установ; висвітлення передового досвіду щодо розвитку медіаграмотності; оцінювання ефективності навчання медіаграмотності в закладах освіти; розроблення навчальних програм та навчально-методичного забезпечення з медіаосвіти для закладів середньої освіти; проведення науково-практичних конференцій та видання наукових часописів з проблем медіаосвіти тощо.

Розкрито, що питаннями визначення мети, завдань та принципів медіаосвіти опікуються міжнародні (ЮНЕСКО, IREX тощо) та національні організації (Національна асоціація навчання медіаграмотності, Асоціація медіаграмотності, Національна асоціація медіаосвіти США, Коаліція медіаосвіти США тощо). В узагальненому форматі метою медіаосвіти учнів визначено – підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчити школярів розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опановувати способи спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів. Завдання медіаосвіти учнів полягають у тому, щоб навчити їх грамотно «читати» медіатекст; розвинути здібності до сприйняття й аргументованого оцінювання інформації, самостійності суджень, критичного мислення, допомагати інтегрувати знання та вміння, отримані на заняттях, у процесі сприйняття, аналізу та творчої діяльності; сформувати через медіадіяльність і медіаактивність особистості її соціальну та громадянську відповідальність. Принципи медіаосвіти ґрунтуються на усвідомленні того, що усі медіа – це

структури, які мають комерційні інтереси та витрати, містять ідеологічні та ціннісні повідомлення, мають соціальні та політичні наслідки; кожне медіа має свою «мову», методи, коди та правила; форма та зміст тісно пов'язані в медіа; кожна людина тлумачить медіаповідомлення по-різному.

Виявлено, що медіаосвіта живиться широким спектром концептів. Семіотична теорія визначає коди й «граматику» медіа тексту. Педагогічною стратегією медіаосвіти за семіотичного підходу є навчання правилам декодування медіатексту. Ідеологічний концепт демонструє маніпулятивні можливості медіа, а його педагогічна стратегія концентрується на вивченні політичних, соціальних, національних й економічних аспектів медіа з позиції класу, раси, релігії, нації. За естетичного (художнього) концепту основною метою медіаосвіти є допомогти аудиторії зрозуміти основні закони та мову спектру медіатекстів з мистецтва, розвинути здібності до кваліфікованого художнього аналізу. Практичний концепт медіаосвіти передбачає вивчення учнями використання медіаапаратури. Постулатом ін'єкційного («захисного», «протекціоністського», «прищеплювального») концепту є те, що медіа негативно впливають на адресата медіатекстів. Метою медіаосвіти за цього підходу є пом'якшення негативного ефекту медіа. Теоретичний концепт передбачає, що метою медіаосвіти є допомогти учням отримувати від медіа максимум користі згідно з їх схильностями (стимулювання розуміння учнями ролі медіа в їхньому житті, формування здібностей до аналізу й оцінювання окремих елементів медіатексту тощо). Ідеєю етичного концепту є те, що медіа здатні формувати певні етичні принципи аудиторії. Педагогічна стратегія медіаосвіти спрямована на вивчення етичних аспектів медіа та медіатекстів. Основою теоретичного концепту є критичне мислення/критична автономія, ідея, що медіа є четвертою владою, яка поширює моделі поведінки та соціальні цінності в суспільстві. Основна мета медіаосвіти згідно з цим концептом – навчити аудиторію аналізувати та виявляти маніпулятивні впливи медіа, орієнтуватися в інформаційному потоці сучасного демократичного суспільства. Соціокультурний підхід до медіаосвіти передбачає, що медіа, у першу чергу, пропонує, а не нав'язує інтерпретацію медіатекстів. Згідно з цим підходом основною метою медіаосвіти є навчання учнів того, як медіа можуть збагатити сприйняття, знання, вміння.

У четвертому розділі – **«Організаційно-педагогічне забезпечення медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн»** – визначено особливості відображення медіаосвіти в змісті шкільної освіти Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США; визначено форми, методи та засоби медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти цих країн; розкрито особливості професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів.

На основі аналізу наукових досліджень американських учених (П. Ауфдерхейде (P. Aufderheide), Д. Консідайн (D. Considine), Р. К'юбі (R. Kubey), Д. Поттер (D. Potter), К. Тайнер (K. Tyner), Е. Харт (A. Hart) та ін.) та освітніх стандартів США встановлено, що в усіх 50 штатах медіаосвіту інтегровано до навчальних предметів з англійської мови та гуманітарних дисциплін, історії та громадянства, суспільствознавчого блоку, екології. У

14 штатах вона є обов'язковою на законодавчому рівні (Флорида, Огайо, Техас, Нью-Мексико, Вашингтон, Каліфорнія, Колорадо, Конектікут, Ілінойс, Масачусетс, Мінесота, Нью-Джерсі, Род-Айленд, Юта). У штатах Флорида та Огайо затверджено стандарти «Інформаційна та медіаграмотність», у штатах Вашингтон та Каліфорнія – «Медіамистецтво».

На основі аналізу досліджень канадських вчених (Н. Андерсен (N. Andersen), К. Ворсноп (C. Worsnop), Б. Дункан (B. Duncan), Дж. Падженте (J. Pungente) та ін.) та шкільних курикулумів встановлено, що з вересня 1999 р. медіаосвіта є обов'язковою для учнів усіх канадських середніх шкіл з 1 до 12 класу. У 1987 р. провінція Онтаріо стала першою канадською провінцією, де медіаосвіту визначено обов'язковим компонентом шкільної програми для учнів 7–12 класів 5000 середніх шкіл.

Аналіз праць британських вчених (Д. Бакінгем (D. Buckingham), К. Безелгет (C. Bazalgette), С. Лівінгстон (S. Livingstone), Л. Мастерман (L. Masterman), Р. Уолліс (R. Wallis) та ін.) та шкільних навчальних планів засвідчив інтеграційний підхід до розвитку медіаосвіти учнів. В Англії медіаосвіту інтегровано до курсів рідної мови в усіх школах. Щорічно учні британських шкіл обирають для складання випускних іспитів курси з кіноосвіти (Film Studies) або медіаосвіти (Media Studies). Ці іспити приймають кілька державних атестаційних і кваліфікаційних агентств: в Англії – Assessment and Qualifications Alliance, Oxford Cambridge and Royal Society of Arts Examinations; в Уельсі – Welsh Joint Education Committee; у Шотландії – Scottish Qualifications Authority. Усі атестаційні комісії пропонують ідентичну структуру оцінювання, що містить 3 обов'язкові компоненти: основи медіаосвіти (вивчення «ключових понять» медіаосвіти), текстовий аналіз / медіакритика та медіапрактика (створення творчого медіапроекту / медіаконтенту). Програми, запропоновані AQA, WJEC і SQA, приділяють більше уваги текстовому аналізу, а програма OCR – медіапрактиці та створенню власних медіапроектів.

На розвиток медіаосвіти Австралії, як і Канади, Сполученого Королівства та США, вплинули дослідження Г. Ласвела (H. Lasswell), М. Маклюена (M. McLuhan) та Л. Мастермана (L. Masterman). З 90-х рр. медіаосвіта є обов'язковою для учнів усіх середніх шкіл Австралії з 1 до 12 класу. У старших класах медіаосвіта реалізується у форматі курсів «Media Studies», а також інтегрована в такі дисципліни, як «Англійська мова», «Мистецтво», «Технології» тощо.

Аналіз досліджень зарубіжних медіапедагогів (Р. К'юбі (R. Kubey), Г. Шварц (G. Schwarz), Д. Браун (J. Brown), Д. Кенеді (J. Kennedy), Т. Джолс (T. Jolls), М. Йонсен (M. Johnsen) та ін.) дав змогу структурувати методи медіаосвіти учнів в розвинених англомовних країнах: за джерелами отримання знань: словесні (розповідь, бесіда, пояснення, дискусія), наочні (ілюстрація та демонстрація медіатекстів), практичні (виконання різних практичних завдань на матеріалі медіа); за рівнями пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні (повідомлення педагогом певної інформації про медіа, сприйняття та засвоєння цієї інформації аудиторією), репродуктивні (розроблення та

застосування педагогом різних вправ і завдань на матеріалі медіа, для того, щоб учні оволоділи прийомами їх розв'язання), проблемні (проблемний аналіз певних ситуацій або медіатексту, наприклад, з метою розвитку критичного мислення), частково-пошукові або евристичні, дослідні (організація пошуково-творчої діяльності навчання).

Розкрито, що вчителів у галузі медіаосвіти готують сьогодні багато канадських, британських, австралійських, американських коледжів та університетів. Їх ознайомлюють із теорією та практикою медіаосвіти, з сучасними технологіями медіаосвіти за системою «ключових понять», з можливостями використання цифрових технологій у процесі медіаосвіти школярів. Національні асоціації з медіаосвіти проводять професійні курси та майстер-класи з медіаосвіти для вчителів та викладачів.

З'ясовано, що важливим етапом вирішення проблеми підготовки вчителів до медіаосвіти учнів є видання ЮНЕСКО «Навчальної програми з медіа- та інформаційної грамотності для педагогів» (2011 р.). Навчальну програму можна використовувати для розвитку медіа- та інформаційної грамотності в межах будь-якого предмета як частину окремої або інтегрованої програми. Навчальна програма забезпечує викладачам можливість не тільки самим ставати медіа- та інформаційно грамотними, але й вивчати та розробляти педагогічні стратегії та підходи до навчання.

У п'ятому розділі – **«Тенденції розвитку медіаосвіти у світовому освітньому просторі»** – обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти учнів в розвинених англomовних країнах; розкрито особливості становлення медіаосвіти в Україні; проаналізовано гармонізацію розвитку медіаосвіти учнів в Україні з тенденціями її розвитку в розвинених англomовних країнах.

Застосування методу аналізу тенденцій, який забезпечує логіку виокремлення спільних трансформацій, уможливило формування переліку тенденцій розвитку медіаосвіти, які в дисертації структуровано за тривалістю (коротко- й довготермінові), за поширеністю (національні, кластерні, світові) та за сферою охоплення (загальні, специфічні).

Враховуючи наднаціональний формат розвитку медіаосвіти під егідою міжнародних організацій в умовах глобалізації, обґрунтовано тенденцію концептуалізації медіаосвіти, яку класифіковано як світову та довготермінову. З'ясовано, що тенденція концептуалізації формується міжнародними організаціями глобального рівня (ЮНЕСКО, ЄС, Радою Європи) засобами стратегічних і концептуальних документів/програм. У межах тенденції концептуалізації відбувається визначення сутнісних орієнтирів (принципів, мети, сутності) медіаосвіти. Початок було покладено Грюнвальдською декларацією з медіаосвіти ЮНЕСКО (1982 р.) у якій визначено мету медіаосвіти на всіх освітніх рівнях у межах освіти впродовж життя. Продукування Сеульською декларацією пріоритету медіа- та інформаційної грамотності населення для захисту від дезінфекції ЮНЕСКО (2020 р.) є новим етапом концептуалізації медіаосвіти.

З огляду на довготерміновість для тенденції концептуалізації характерною є модифікація сутності. Зокрема, під впливом цифровізації та

інформатизації освіти в 10-і рр. ХХІ ст. в межах концептуалізації виявлено тенденцію синтезу інформаційної грамотності та медіаграмотності у світовому просторі. Перехід до інформаційного суспільства підготував сучасну людину до швидкого сприйняття великих обсягів інформації. Водночас, швидке оволодіння сучасними засобами, методами та технологією роботи з інформацією не синхронізовано з набуттям культури оцінювання, засвоєння та використання медійних знань. Під егідою ЮНЕСКО започатковано рух грамотності для просування медіаграмотності й інформаційної грамотності, що знаменує собою важливу тенденцію розвитку медіаосвіти.

Окрім того, зазначена тенденція відзначає розвиток медіаосвіти в аналізованих країнах, які в умовах доби постправди переглядають сутність як самих медіа, так і політичні та етичні принципи, які є їх основою, обґрунтовують важливість інтерпретації інформації та протидії дезінформації. До освітнього процесу середніх шкіл розвинених англійських країн впроваджують онлайн-програми (UNESCO MIL CLICKS, Visual Social Media Lab у Канаді тощо), сутність яких полягає в навчанні молоді інформаційної та медіаграмотності в цифровому середовищі, фактчекінгу. Широко використовується гейміфікація у процесі медіаосвіти учнів закладів середньої освіти досліджуваних країн (Globaloria, Newsfeed Defenders, Fakey, Go Viral!, Interland тощо).

Виокремлено тенденцію інституалізації медіаосвіти, яка класифікована у дисертації як національна, загальна, довготривала. Наприкінці 80-х – 90-х рр. ХХ ст. у розвинених англійських країнах спостерігається створення асоціацій і організацій з медіаосвіти. У Канаді та США такі організації було створено практично в кожній канадській провінції й американському штаті. В Англії та Уельсі створено три організації (Британський кіноінститут, Асоціація медіаосвіти Англії та Уельсу, OFCOM), у Шотландії, Північній Ірландії – по одній. В Австралії основною організацією є АТОМ. У Сполученому Королівстві інституалізація у форматі короткотривалості досягла рівня створення 2003 р. регуляторного органу телекомунікаційної сфери – Управління з питань комунікацій (OFCOM) – законодавчо наділеного повноваженнями щодо розвитку медіаграмотності населення та регулювання всесвітньої мережі.

До загальної тенденції в дисертації віднесено стандартизацію – з 80-х рр. ХХ ст. медіаосвіта стає складником національних/державних/регіональних/освітніх стандартів розвинених англійських країн. З вересня 1999 р. медіаосвіта є обов'язковою для учнів 1–12 класів середніх шкіл Канади (з 1987 р. – у провінції Онтаріо). З початку 90-х рр. медіаосвіта є обов'язковою для учнів усіх середніх шкіл Австралії з 1 до 12 класу. Сполучене Королівство офіційно впровадило медіаосвіту в Національний курикулум Англії й Уельсу в межах освітньої реформи 1988 р. У середині 90-х рр. 12 штатів США (Каліфорнія, Нью-Йорк, Мінеаполіс, Техас, Вісконсін, Північна Кароліна, Нью-Мексико, Мінесота тощо) включили в освітні стандарти розділи з медіаосвіти.

До національної тенденції, яка є характерною для США, віднесено тенденцію законодавчого закріплення медіаосвіти у форматі стратегій,

починаючи з 10-х рр. ХХІ ст. в 14 штатах ухвалено закони про обов'язкове впровадження медіаграмотності в початкову та середню освіту.

Окреслено розвиток медіаосвіти в незалежній Україні у форматі авторської періодизації. Застосування ретроспективного та хронологічного методів уможливило обґрунтування періодів. Імплицитний період (1989–1999 рр.) позначено розвитком медіаосвіти на матеріалах преси, кіно, телебачення (створення Асоціації діячів кіноосвіти (1989 р.), розроблення першого в Україні навчального курсу для підготовки медіапедагогів «Методика викладання основ кіномистецтва» тощо); появою фундаментальних праць з теорії соціальної, масової комунікації та інформаційного простору (В. Биков, Ю. Жук, О. Зернецька,, Н. Зражевська, В. Іванов,, Л. Калініна, С. Квіт, В. Королько, О. Кузнецова, В. Лапінський, Г. Онкович, Б. Потятинник, Г. Почепцов, М. Слюсаревський, М. Смульсон та ін.); ухваленням низки нормативно-правових актів та законів щодо розвитку інформаційного суспільства (закони України «Про інформацію» (1992 р.), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1999 р.) тощо).

Період інституалізації (2000–2009 рр.) відзначається створенням інституцій (Інститут екології масової комунікації (1999 р.), Академія української преси (2001 р.), Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної і політичної психології АПН України (2006 р.)) або ж започаткуванням діяльності інституцій, спрямованої на розвиток медіаосвіти в Україні (відділ теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України (2000 р.)); появою наукових праць з формування та розвитку навичок критичного мислення в освітньому процесі закладів загальної середньої та вищої освіти (Н. Вукіна, Н. Гупан, О. Кочерги, О. Марченко, О. Пометун, І. Сущенко, С. Терно, О. Тягло та ін.).

Концептуально-апробаційний період (2010–2015 рр.) позначено схваленням «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (2010 р.); впровадженням «Всеукраїнського експерименту із впровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011–2016 рр.); виданням навчальних програм, науково-методичної літератури, програм; організацією Літніх і Зимових шкіл для медіапедагогів, щорічних міжнародних конференцій з медіаосвіти, семінарів, тренінгів, майстер-класів, навчальних проєктів; впливом міжнародних громадських на урядових організацій на процес розвитку медіаосвіти учнів та вчителів (Посольств Німеччини, Канади, Сполученого Королівства та США, Фінляндії тощо; Фонду Конрада Аденауера, Фонду Фрідріха Науманна за Свободу, міжнародного фонду «Відродження», Програми Матра Міністерства закордонних справ Нідерландів, У-Медіа Інтерньюз-Нетворк, Deutsche Welle, IREX, StopFake тощо).

Концептуально-стандартизаційний період (2016–2020 рр.) окреслюється схваленням нової редакції «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (2016 р.), впровадженням елементів медіаграмотності до Концепції Нової української школи (2016 р.), ухваленням проведення всеукраїнського експерименту «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі

інтенсивного масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» (2017–2022 рр.), підписанням Президентом України «Доктрини інформаційної безпеки» (2017 р.), впровадженням змістової лінії «Досліджуємо медіа» до Типових освітніх програм для початкової школи (2018 р.); за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX започаткуванням масштабного всеукраїнського проекту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» (2018 р.), що передбачає інтеграцію інфомедійної грамотності до навчальних програм шкільних предметів з історії України, всесвітньої історії, української мови та літератури, художньої культури; ухваленням «Державного стандарту повної загальної середньої освіти» (2020 р.), у якому інформаційно-комунікаційну компетентність визначено ключовою, що передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку та спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях.

Доведено, що становлення медіаосвіти в Україні відзначається динамічністю, яка відбивається в сутнісних змінах у кожному з періодів. Зміни є багатовекторними та охоплюють стратегічно-концептуальний, політичний, змістовий (на рівні державних стандартів, навчальних програм, підручників/посібників, дидактичних матеріалів), практичний (заняття, тренінги, масові заходи) виміри.

Екстраполяція виокремлених тенденцій розвитку медіаосвіти в англomовних країнах забезпечила осмислення характеру розвитку медіаосвіти в Україні. Доведено, що розвиток медіаосвіти в Україні відзначається концептуалізацією, інституалізацією, стандартизацією, що дає змогу вести мову про синхронізацією її розвитку з ключовими тенденціями англomовних країн та міжнародних організацій. Окрім того, як і в США, виокремлено тенденцію законодавчого закріплення медіаінформаційної грамотності в Україні (проект Концепції інформаційної безпеки Міністерства інформаційної політики України, указ Президента України № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України», державний проект з медіаграмотності).

Аналіз тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн та узагальнення результатів наукового дослідження уможливили визначення перспектив використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо розвитку медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України: внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо пріоритету впровадження медіаосвіти учнів; розроблення експериментальних навчально-методичних матеріалів, спрямованих на інтеграцію елементів медіаосвіти в наявні навчальні програми середньої школи (передусім, з української мови і літератури, іноземних мов, інформатики, історії); запровадження елективних навчальних предметів з медіаграмотності; уточнення концептуальних підходів, цілей та завдань медіаосвіти; підготовка вчителів до медіаосвіти учнів; інтеграція елементів медіаосвіти в освітній процес закладів загальної середньої

освіти з використанням можливостей наявних навчальних предметів та виховних заходів; підготовка комплексу методичних матеріалів для вчителів щодо розвитку медіаграмотності учнів; залучення провідних українських компаній, що спеціалізуються на інтернет-технологіях, до розроблення та поширення навчальних і просвітницьких матеріалів щодо ефективного використання нових медіа та протидії інфодемії.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн свідчить про досягнення мети й розв'язання завдань дослідження та дає підстави для таких висновків:

1. Окреслено стан дослідження проблеми медіаосвіти в українському та зарубіжному науковому просторі. Доведено, що в умовах інформатизації та цифровізації глобального світу дослідження тематики медіаосвіти набувають значущості. З'ясовано, що системні дослідження з проблем медіаосвіти розпочато в другій половині ХХ ст. Констатовано, що з огляду на багатовимірність проблеми медіаосвіти наукові розвідки відзначаються багатоаспектністю та міждисциплінарністю. За результатами аналізу джерельної бази виокремлено базові напрями досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців: медіаосвіта в контексті міжкультурних досліджень; медіапсихологія, розвиток критичного мислення аудиторії в процесі медіаосвіти; теорія медіа та медіаосвіти; історія медіаосвіти; медіаграмотність; технології медіаосвіти в освіті; медіакомпетентність педагогів.

Підтверджено, що незважаючи на затребуваність національної теорії та практики в інноваційних ідеях медіаосвіти, портфоліо компаративних досліджень в Україні є малокількісним. Наразі відсутніми є комплексні компаративні дослідження регіонального, континентального та глобального формату, що засвідчує актуальність виконаної дисертації.

2. Розкрито теоретичні засади медіаосвіти в дослідницькому полі розвинених англomовних країн, що формують семіотичний, ідеологічний, естетичний, ін'єкційний, етичний, соціокультурний, критичний концепти та концепт користі та задоволення. Констатовано, що зазначені концепти демонструють тенденцію до синтезу, що свідчить про широкий спектр цілепокладання медіаосвіти як педагогічної діяльності, спрямованої на розв'язання практичних завдань, пов'язаних з підготовкою людини до життя в сучасному інформатизованому світі. Обґрунтовано варіативність теоретичних засад медіаосвіти в аналізованих країнах. В Австралії на розвиток теоретичних орієнтирів медіаосвіти визначальний вплив мають теорія розвитку критичного мислення учнів, культурологічна теорія, семіотична та практична теорії. У Сполученому Королівстві медіаосвіта ґрунтується на теорії розвитку критичного мислення учнів, культурологічній, семіотичній, практичній та протекціоністській теоріях. У руслі сучасних тенденцій розвитку медіаосвіти в Канаді пріоритетними визначено культурологічний, критичний, семіотичний та

практичний концепти медіа, які обґрунтовують можливості медіаосвіти використовувати масові комунікації в соціумі. У Сполучених Штатах Америки використовуються ідеологічний, культурологічний, протекціоністський концепти, теорія розвитку критичного мислення.

3. Окреслено становлення та розвиток медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах. Здійснено ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн (Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США), що уможливило обґрунтування авторської періодизації, яка охоплює п'ять періодів: підготовчий (20-і – 70-і рр. ХХ ст.) – позначений впливом протекціоністської, естетичної, семіотичної теорій медіаосвіти; впровадженням медіаосвіти на матеріалах преси та радіо, кіноосвіти до шкільної та позашкільної освіти; появою фундаментальних праць з теорії медіа; перехідний (80-ті рр. ХХ ст.) – відзначається визнанням медіаосвіти на світовому рівні з ухваленням стратегічних орієнтирів її розвитку; визнанням медіаосвіти на національних рівнях; інституалізації (90-ті рр. ХХ ст.) – позначений створенням асоціацій з медіаосвіти; фінансуванням проєктів з медіаосвіти учнів державними та громадськими організаціями; інтеграцією медіаосвіти до державних стандартів та національних курикулумів; цифровізації (2000-ті рр. ХХІ ст.) – окреслений започаткуванням на міжнародному рівні руху грамотності для просування медіаграмотності й інформаційної грамотності (декларації ЮНЕСКО, директиви Ради Європи тощо); впровадженням до закладів середньої освіти онлайн-програм та електронних освітніх ресурсів для навчання молоді медіа- та інформаційної грамотності в цифровому середовищі; постправди (10-і рр. ХХІ ст.) – позначений поширенням фейкової інформації в медіа, впровадженням ЮНЕСКО (з 2020 р.) нового терміну «дезінфомедія» через засилля в медіа дезінформації в період пандемії COVID-19.

4. Виявлено медіаспрямованість змісту шкільної освіти розвинених англomовних країн. Констатовано, що спільною позицією всіх країн є інтеграція медіаосвіти до освітніх стандартів. Країни застосовують підхід інтеграції медіаосвіти до ключових предметів національних/регіональних курикулумів (Англія, Уельс – рідна мова, Шотландія – рідна та іноземні мови, суспільствознавство, предмети художнього та природничо-наукового циклу; Північна Ірландія – рідна мова; США – англійська мова та предмети гуманітарного циклу, історія та громадянство, суспільствознавство, екологія). Розкрито, що англійська мова та предмети гуманітарного циклу є базовими для інтеграції медіа знань шляхом включення оповідних і пояснювальних текстів зі сфер кіно, телебачення, популярних друкованих медіа, радіо та інтернету. У межах реалізації змісту математичної освіти використовують завдання: дослідити приховані силогізми в рекламі, підрахувати відсоток рекламних повідомлень у різних медіатекстах, вивчити питання суперечливого економічного взаємозв'язку між тютюновою / алкогольною індустрією та спортом. На уроках природознавства перевіряють достовірність рекламаних показників продукту, знання фізичних / хімічних законів. На уроках суспільствознавчих дисциплін вчителі використовують

інформацію з газет, інтернету та телебачення, карикатури, рекламні оголошення, брошури тощо.

5. Визначено особливості організації професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах. З'ясовано, що підготовка вчителів до медіаосвіти учнів ґрунтується на спеціальних знаннях і вміннях, зміст яких пов'язаний з основними базовими поняттями медіаосвіти та визначається готовністю педагога до роботи з мас-медіапредметно-орієнтованими дисциплінами. Вчителів у галузі медіаосвіти готують сьогодні багато канадських, британських, австралійських, американських коледжів та університетів. Їх ознайомлюють із теорією та практикою медіаосвіти, з сучасними технологіями медіаосвіти за системою «ключових понять», з можливостями використання цифрових технологій у процесі медіаосвіти школярів. Національні асоціації з медіаосвіти проводять професійні курси та майстер-класи з медіаосвіти для вчителів та викладачів. З'ясовано, що важливим етапом у вирішенні проблеми підготовки вчителів до медіаосвіти учнів є розроблення та видання ЮНЕСКО «Навчальної програми з медіа- та інформаційної грамотності для педагогів» (2011 р.).

6. Окреслено тенденції розвитку медіаосвіти учнів загальної середньої освіти розвинених англomовних країн, що формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Тенденція як інноваційний інструмент педагогічної компаративістики забезпечила розуміння сутності феномену медіаосвіти та узагальнення спільних напрямів її розвитку. Виокремлено спільні для усіх країн тенденції концептуалізації, законодавчого забезпечення, інституалізації, стандартизації, що дає змогу констатувати, що розвиток медіаосвіти в розвинених англomовних країнах відзначається динамічністю, системністю, масштабністю, наступністю.

Екстраполяція виокремлених тенденцій розвитку медіаосвіти в англomовних країнах забезпечила осмислення характеру розвитку медіаосвіти в Україні. Доведено, що розвиток медіаосвіти в Україні відзначається концептуалізацією, інституалізацією, стандартизацією тощо, що дає змогу вести мову про синхронізацію її розвитку з ключовими тенденціями англomовних країн та міжнародних організацій.

7. Визначено перспективи використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України: внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо пріоритету впровадження медіаосвіти учнів; розроблення експериментальних навчально-методичних матеріалів, спрямованих на інтеграцію елементів медіаосвіти у чинні навчальні програми середньої школи (передусім, з української мови і літератури, іноземних мов, інформатики, історії); запровадження елективних навчальних предметів з медіаграмотності; уточнення концептуальних підходів, цілей та завдань медіаосвіти; підготовка вчителів до медіаосвіти учнів; інтеграція елементів медіаосвіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти з використанням можливостей наявних навчальних предметів та виховних заходів; підготовка комплексу методичних матеріалів для вчителів щодо

розвитку медіаграмотності учнів; залучення провідних українських компаній, що спеціалізуються на інтернет-технологіях, до розроблення та поширення навчальних і просвітницьких матеріалів щодо ефективного використання нових медіа та протидії інфодемії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Приходькіна Н. О. *Медіаосвіта учнів у шкільництві англomовних країн: монографія*. Київ; Тернопіль : Крок, 2020. 412 с.
2. Приходькіна Н. О. Управління розвитком медіаграмотності та критичного мислення учнів у процесі медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти. *Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття: монографія*. Київ : Цедос, 2021. С. 67–94.
3. Prykhodkina N., Makhynia T. Using of Social Media in School Management: Experience of Ukraine and United States of America. *Освітній вимір: зб. наук. праць*. 2020. Вип. 3(55). С. 181–198.
4. Приходькіна Н. О. Медіа- та інформаційна грамотність як стратегічний напрям у діяльності ЮНЕСКО. *Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. праць: Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 43–52.
5. Приходькіна Н. О. Взаємозв'язок інформаційної грамотності та медіаграмотності: аналіз наукометричної бази даних Web of science. *Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. Серія: Педагогіка та психологія*. 2020. Вип. 32. С. 102–114.
6. Приходькіна Н. О. Діяльність національних організацій у сфері розвитку медіаосвіти в Канаді та Австралії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка*. 2020. Т. 4, вип. 31. С. 71–78.
7. Prykhodkina N. Features of the development of media education in the United States of America. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2020. 38. № 1-1. С. 189–195.
8. Lokshyna O., Prykhodkina N. Media education: global prospects and developments in Ukraine (on the example of the IREX «Learn and Distinguish» project). *Порівняльно-педагогічні студії*. 2020. № 2(40). С. 4–17.
9. Приходькіна Н. О. Гейміфікація як ефективна технологія розвитку медіаграмотності учнів: досвід США. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2020. Вип. 92. С. 84–90.
10. Приходькіна Н. О. Навчальна програма з медіа- та інформаційної грамотності ЮНЕСКО: концептуальні основи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 1(95). С. 94–103.
11. Prykhodkina N. Critical Thinking Theory in the Context of Development of Media Education in Great Britain. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2019. № 6 (volume 2). P. 173-179.
12. Приходькіна Н. О. Концептуальні підходи до розвитку медіаосвіти в англomовних країнах: особливості теорії критичного мислення. *Теорія та*

методика управління освітою: електронне наук. фахове вид. 2019. Т. 1(22). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_22/Прих_од_кіна.pdf (дата звернення 17.05.2019).

13. Приходькіна Н. О. *Медіабезпека особистості: теоретичний аспект. Психолого-педагогічний практикум: метод. посіб.* Київ : ПП «ДІРЕКТ ЛАЙН», 2018. Ч. 1. С. 54–64.

14. Приходькіна Н. О. Медіаграмотність у системі освітніх стандартів Сполучених Штатів Америки. *Науковий часопис Національного пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2019. № 70. С. 214–218.

15. Приходькіна Н. О. Професійна підготовка педагогів до медіаосвіти учнів у Сполучених Штатах Америки: погляд американських учених. *Інноваційна педагогіка.* 2019. Т. 3, вип. 19. С. 51–57.

16. Приходькіна Н. О. Ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти у Сполучених Штатах Америки. *Український педагогічний журнал.* 2019. № 2. С. 29–37.

17. Приходькіна Н. О. Розвиток медіаграмотності учнів: основні прийоми критичного аналізу медіатекстів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах: зб. наук. праць.* 2019. Вип. 67. С. 97–102.

18. Приходькіна Н. О. Особливості упровадження медіаосвіти в заклади середньої освіти Канади: досвід провінції Онтаріо. *Інноваційна педагогіка.* 2018. Вип. 8. С. 42–45.

19. Приходькіна Н. О. Компетенція, компетентність, медіакомпетентність: аналіз термінології. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки.* 2017. Вип. 5(34). С. 80–88.

20. Приходькіна Н. О. Основні положення концепції Герберта Маршалла Маклюєна в контексті виникнення феномена медіаосвіти. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки.* 2017. Вип. 142. С. 145–150.

21. Приходькіна Н. О. Основні теоретичні концепції медіаосвіти. *Педагогіка вищої та середньої школи.* 2016. Вип. 3. С. 264–277.

22. Prykhodkina N. Using technology of inverted training in preparation of masters in pedagogy of higher school. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць.* 2016. Вип. 1(30). С. 98–104.

23. Приходькіна Н. О. Особливості професійно-педагогічної підготовки викладача вищої школи США у системі підвищення кваліфікації. *Нова педагогічна думка.* 2013. Вип. 3. С. 115–118.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

24. Приходькіна Н. О. Актуальність упровадження медіаосвіти в заклади середньої освіти США: досвід штату Техас. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Коломия, 22 груд. 2020 р.). / уклад. О. І. Поясик, О. В. Слипанюк, М. П. Ковальчук. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. С. 46–51.*

25. Приходькіна Н. О. Тенденції розвитку інформаційного суспільства: чому важливо бути медіаграмотним. *Сучасні досягнення в науці та освіті: зб.*

праць XV Міжнар. наук. конф. (16–23 верес. 2020 р., м. Нетанія, Ізраїль). Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 50–55.

26. Приходькіна Н. О. Особливості інтеграції медіаграмотності до освітніх стандартів Сполучених Штатів Америки. *Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту: матеріали Всеукр. наук.-методологіч. семінару: електрон. вид. (30 жовт. 2020 р, м. Київ).* Київ – Бориспіль: ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2020. С. 139–141.

27. Приходькіна Н. О. Медіакомунікації як новий фактор взаємодії в інформаційному освітньому просторі. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах діджиталізації суспільства: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (11 листоп. 2020 р., м. Київ).* Київ : Наук.-метод. центр ВФПО, 2020. С. 337–339.

28. Prykhodkina N. Particularities of Media Education Methodology for Students in the United States of America. *Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: conference proceedings, September 25–26, 2020, Lublin.* Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P. 86–89.

29. Приходькіна Н. О. Методи розвитку медіаграмотності майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві: зб. матеріалів конф. (29–30 трав. 2020 р., м. Київ) / за заг. ред. проф. В. П. Сергієнка, В. М. Слабка.* Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. С. 276–278.

30. Приходькіна Н. О. Вплив регулюючих органів на розвиток медіаосвіти: досвід Великої Британії. *Наука та освіта: зб. праць XV Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті Вілена Петровича Ройзмана (4–11 груд. 2020 р., м. Хайдусобосло (Угорщина)).* Хмельницький: ХНУ, 2020. С. 72–77.

31. Приходькіна Н. О. Проблеми становлення та розвитку медіаосвіти у США. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (22 трав. 2020 р., м. Київ).* Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. С. 48–52.

32. Приходькіна Н. О. Глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2020 р.);* НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ-Біла Церква : Авторитет, 2020. С. 302–304.

33. Приходькіна Н. О. Розвиток медіаосвіти учнів у Канаді: особливості холистичної та аналітичної шкал оцінювання медіаграмотності учнів. *Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 5–6 груд. 2019 р.).* Львів : Львів. наук. форум, 2019. С. 27–30.

34. Приходькіна Н. О. Медіаосвіта як засіб розвитку ефективної взаємодії учнів із сучасним інформаційним простором. *Гуманітарний корпус: зб. наук. ст. з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії.* Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 30. С. 104–105.

35. Приходькіна Н. О. Вплив Девіда Букінгема на розвиток медіаосвіти у

Великої Британії. *Традиції та новації у сфері педагогіки та психології: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6–7 груд. 2019 р.)*; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2019. С 34–38.

36. Приходькіна Н. О. Медіаосвіта і медіаграмотність як пріоритетні напрями у діяльності ЮНЕСКО. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 15–16 листоп. 2019 р.)*; Класичний приват. ун-т. Запоріжжя: Класичний приват. ун-т, 2019. С. 108–111.

37. Prykhodkina N. Some aspects of history of the media literacy movement in the United States of America and Canada. *Problems and prospects of implementation of innovative research results: collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 3), December 13, 2019*. Valletta, Republic of Malta: European Scientific Platform NGO. P. 37–39.

38. Приходькіна Н. О. Особливості оцінювання рівня медіакомпетентності учнів у Великій Британії. *Медіаосвіта як інструмент розвитку громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 29 листоп. 2019 р.)*; Донецький держ. ун-т управління. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. С. 45–49.

39. Приходькіна Н. О. Тенденція інтенсифікації медіанавчання у США: принципи медіаосвіти у баченні національної асоціації медіаосвіти США. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2019 рік*. Київ: Пед. думка, 2019. С. 54–55.

40. Приходькіна Н. О. Становлення медіаосвіти у США: вплив освітніх організацій на розроблення національних стандартів. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (29–30 жовт. 2019 р., м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 79–81.

41. Приходькіна Н. О. Концепт «медіаекологія» в контексті теорії комунікації. *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 трав. 2019 р., м. Київ)*. Київ: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2019. С. 9–11.

42. Приходькіна Н. О. Медіаграмотність як ключова компетенція людини епохи медіа. *Особистість у просторі проблем XXI століття: програма і матеріали наук.-практ. конф. (7 лют. 2019 р., м. Київ)*. Київ: ПП «Дірект Лайн», 2019. С. 55–57.

43. Приходькіна Н. О. Розвиток медіаосвіти у закладах середньої освіти США: вплив освітніх організацій. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (30 трав. 2019 р., м. Київ)*; Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ-Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 166–167.

44. Приходькіна Н. О. Тролінг як засіб маніпуляції в Інтернет-просторі. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування:*

зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 груд. 2018 р., м. Львів): у 2-х ч. Львів : ГО «Львівська пед. спільнота», 2018. Ч. 2. С. 127–129.

45. Приходькіна Н. О. Теоретичні підходи до визначення поняття «медіакомпетентність». *Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 трав. 2018 р., м. Чернівці)*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 201–204.

46. Приходькіна Н. О. Нові медіа в освіті: соціальна мережа Facebook як сучасне освітнє середовище закладів вищої освіти. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи: зб. ст. Шостої міжнар. наук.-метод. конф. з медіаосвіти та медіаграмотності: електронне вид. (м. Київ, 20–21 квіт. 2018 р.)*. Київ : Центр Вільної Преси, Академія укр. преси, 2018. 244 с. С. 229–237. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Zbirnyk_statey_AUP2018.pdf (дата звернення 15.05.2019).

47. Приходькіна Н. О. Актуальність інтеграції медіаосвітніх технологій до професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи. *Цілі сталого розвитку: глобальні та національні виміри: матеріали наук.-практ. конф. (5–6 квіт. 2017 р.)* / за заг. ред. Т. В. Семигіної. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2017. С. 309–312.

48. Приходькіна Н. О. Актуальність формування медіакомпетентності людини закладу. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 30–31 берез. 2017 р.)* / ред. кол.: Є. М. Потапчук, Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова [та ін.]; МОН України, Хмельницький нац. ун-т [та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 117–119.

49. Приходькіна Н. О. Медіаосвіта: «мода» чи необхідність. *Конфліктологічна експертиза: теорія та методика: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 лют. 2017 р.)* / А. М. Гірник, В. М. Ожоган, Ю. І. Сватко [та ін.]. Київ : НаУКМА, 2017. С. 27–29.

50. Приходькіна Н. О. *Теорії медіаосвіти. Психолого-педагогічний практикум: метод. посіб.* Київ : ПП «ДІРЕКТ ЛАЙН», 2017. Ч. 3. С. 70–78.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

51. Приходькіна Н. О. Медіаграмотність: робоча програма навчальної дисципліни «Медіаграмотність» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-наукової програми «Спеціальна освіта (за нозологіями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 016 «Спеціальна освіта». URL: [http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_navch_za_kl/navch_discipl/rob_prog/6._Медіаграмотність_CO%20\(1\)%20\(2\).pdf](http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_navch_za_kl/navch_discipl/rob_prog/6._Медіаграмотність_CO%20(1)%20(2).pdf) (дата звернення 15.05.2019).

52. *Педагогіка вищої школи: навч. посіб.* / І. І. Драч, Н. О. Приходькіна, З. В. Рябова та ін. Київ : НАПН України; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», 2017. 316 с.

53. Приходькіна Н. О. Реалізація проекту. *Проектний менеджмент для інноваційного розвитку освітніх організацій України: навч. посіб.* / З. В. Рябова,

А. Б. Єрмоленко, Т. А. Махиня та ін.; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; КультурКонтакт Австрія. Київ, 2017. С. 29–33.

54. Prykhodkina N. The efficiency of the «flipped classroom» technology in the lecturers teaching process. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. V. 4, № 5(9). P. 40.

55. Приходькіна Н. О. Особливості підготовки фахівців з педагогіки вищої школи: зарубіжний досвід. *Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах Європейської кредитно трансферної системи організації навчального процесу: монографія* / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна та ін. Київ : ТОВ «Альфа-Реклама», 2014. С. 65–92.

56. Приходькіна Н. О. Професійно-педагогічна підготовка викладача вищої школи США: аспірантські школи. *Гуманітарний вісник ДЗВО «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди»*. Київ : Гнозис, 2013. Т. V, вип. 29. С. 262–269.

57. Приходькіна Н. О. Особливості підготовки фахівця за магістерською програмою «Педагогіка вищої школи» у ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 41. С. 278–284.

АНОТАЦІЇ

Приходькіна Н. О. Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Інститут педагогіки НАПН України, Київ, 2021.

У дисертації здійснено системний аналіз становлення та розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, у межах якого виявлено та обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн для з'ясування перспектив використання позитивного досвіду в Україні.

Визначено стан дослідження проблеми медіаосвіти в українському та зарубіжному науковому просторі. Обґрунтовано методологічні підходи дослідження та визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження. Виокремлено базові напрями досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців: медіаосвіта в контексті міжкультурних досліджень; медіапсихологія, розвиток критичного мислення аудиторії в процесі медіаосвіти; теорія медіа та медіаосвіти; історія медіаосвіти; медіаграмотність; технології медіаосвіти в освіті; медіакомпетентність педагогів.

Виявлено соціокультурні передумови та глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти. Позначено вплив міжнародних організацій на розвиток медіаосвіти. Розкрито теоретичні засади медіаосвіти в дослідницькому полі розвинених англomовних країн, що формують семіотичний, ідеологічний, естетичний, ін'єкційний, етичний, соціокультурний, критичний концепти та

концепт користі та задоволення. Проаналізовано становлення та розвиток медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах. Обґрунтовано авторську періодизацію, що охоплює п'ять періодів.

Розкрито роль національних організацій у визначенні стратегій розвитку медіаосвіти англomовних країн. Висвітлено мету, завдання та основні принципи медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах. Виявлено медіаспрямованість змісту шкільної освіти розвинених англomовних країн (Австралії, Канади, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучених Штатів Америки). Визначено особливості організації професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах.

Окреслено тенденції розвитку медіаосвіти учнів загальної середньої освіти розвинених англomовних країн. Виокремлено спільні для усіх країн тенденції концептуалізації, законодавчого забезпечення, інституалізації, стандартизації. Констатовано, що розвиток медіаосвіти в розвинених англomовних країнах відзначається динамічністю, системністю, масштабністю, наступністю.

Розкрито особливості становлення медіаосвіти в Україні. Проаналізовано гармонізацію розвитку медіаосвіти учнів в Україні з тенденціями її розвитку в розвинених англomовних країнах. Визначено перспективи використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіаосвіта учнів, розвинені англomовні країни, учні, шкільна освіта, заклади середньої освіти, Австралія, Канада, Сполучене Королівство Великої Британії та Ірландії, США, тенденції.

Приходькина Н. А. Тенденции развития медиаобразования учащихся в учреждениях среднего образования развитых англоязычных стран. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. Институт педагогики НАПН Украины, Киев, 2021.

В диссертации осуществлен системный анализ становления и развития медиаобразования учеников в учреждениях среднего образования развитых англоязычных стран, в рамках которого обнаружены и обоснованы тенденции развития медиаобразования учеников в учреждениях среднего образования развитых англоязычных стран для выяснения перспектив использования положительного опыта в Украине.

Определено состояние исследования проблемы медиаобразования в украинском и зарубежном научном пространстве. Обоснованы методологические подходы исследования и определен понятийно-терминологический аппарат исследования. Выделены базовые направления исследований отечественных и зарубежных ученых: медиаобразование в контексте межкультурных исследований; медиапсихология, развитие критического мышления аудитории в процессе медиаобразования; теория

медиа и медиаобразования; история медиаобразования; медиаграмотность; технологии медиаобразования в образовании; медиакомпетентность педагогов.

Выявлены социокультурные предпосылки и глобализационный контекст развития медиаобразования. Обозначены влияние международных организаций на развитие медиаобразования. Раскрыты теоретические основы медиаобразования в исследовательском поле развитых англоязычных стран, формирующих семиотический, идеологический, эстетический, инъекционный, этический, социокультурный, критический концепты и концепт пользы и удовольствия. Проанализировано становление и развитие медиаобразования учащихся в развитых англоязычных странах. Обоснована авторская периодизация, охватывающая пять периодов.

Раскрыта роль национальных организаций в определении стратегий развития медиаобразования англоязычных стран. Освещены цели, задачи и основные принципы медиаобразования учащихся в развитых англоязычных странах. Выявлена медианаравленность содержания школьного образования развитых англоязычных стран (Австралии, Канады, Объединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии, Соединенных Штатов Америки). Определены особенности организации профессиональной подготовки педагогов к медиаобразования учащихся в развитых англоязычных странах.

Очерчены тенденции развития медиаобразования учащихся общего среднего образования развитых англоязычных стран. Выделены общие для всех стран тенденции концептуализации, законодательного обеспечения, институализации, стандартизации. Констатировано, что развитие медиаобразования в развитых англоязычных странах отмечается динамичностью, системностью, масштабностью, преемственностью.

Раскрыты особенности становления медиаобразования в Украине. Проанализирована гармонизация развития медиаобразования учащихся в Украине с тенденциями ее развития в развитых англоязычных странах. Определены перспективы использования конструктивного опыта развитых англоязычных стран по медиаобразования учащихся в учреждениях общего среднего образования Украины.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, медиаобразование учеников, развитые англоязычные страны, ученики, школьное образование, учреждения среднего образования, Австралия, Канада, Объединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии, США, тенденции.

Prykhodkina N. Development trends of media education of students in the general education institutions of the developed English-speaking countries. – Manuscript.

The dissertation for the obtaining a scientific degree of the doctor of pedagogical sciences on a specialty 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation contains a systematic analysis of the establishment and development of media education in general education institution in the developed English-speaking countries in the framework of which trends of the development of

media education of students in general education institution of the developed English-speaking countries are detected and justified in order to find out prospects of the positive experience usage in Ukraine. The state of research on the problem of media education in Ukrainian and foreign scientific space is described. On the basis of the results of the analysis of the source base, basic directions of research of national and foreign scholars are identified, namely: media education in the context of intercultural research; media psychology; development of critical thinking of the audience in the media education process; theory of media and media education; history of media education; media literacy; media education technologies in education; teachers' media competence.

The theoretical basis of media education in the research field of the developed English-speaking countries has been revealed. The variability in theoretical bases of media education in the countries under consideration is justified. In Australia, the development of critical thinking of students, cultural theory, semiotic theory and practical theory are determining factors in the development of the theoretical orientations of media education. In the UK media education is based on the theory of the development of critical thinking of students, cultural, semiotic, practical and protectionist theories. In line with current trends in media education in Canada the cultural, critical, semiotic and practical concepts of media that justify media education to use mass communication in society have been prioritized. In the United States of America ideological, cultural, protectionist and critical thinking theories are used.

A retrospective analysis of the development of media education of students at the general education institutions in the developed English-speaking countries (Australia, Canada, UK and United States) have been carried out that allowed the justification of the author's periodization which covers five periods: preparatory (1920s-1970s) – marked by influence of protectionist, aesthetic, semiotic theory of media education; introduction of media education on press and radio, film education in school and non-formal education; appearance of fundamental works on media theory; transition (1980s) – marked by the recognition of media education at the world level, with the adoption of strategic guidelines for its development; recognition of media education at national levels; institutionalization (1990s) – marked by the creation of associations for media education; funding of projects with media education of students by State and public organizations; integration of media education with State standards and national curriculum; digitization (2000s) – defined by the initiation of a literacy movement at the international level to promote media literacy and information literacy (UNESCO declarations, Council of Europe directives, etc.); introduction of online education applications and e-learning resources for digital media and information literacy for youth in general education institutions; post-truth (2010s) – marked by the sharing of false information in mass media, the introduction by UNESCO (from 2020) of the new term «disinformation» due to the domination in media disinformation during the COVID-19 pandemic.

On the basis of the identification of the media content of school education in the developed English-speaking countries it has been established that the common position of all countries is the integration of media education into educational

standards. The organization of professional training of teachers in media education for students in developed English-speaking countries has been defined. It has been found that the training of teachers for media education of students is based on special knowledge and skills, the content of which is related to the basic concepts of media education and it is determined by the teacher's readiness to work with mass-media-oriented disciplines.

Development trends of media education of students of general education in the developed English-speaking countries have been identified and are influenced by external and internal factors. The trends of conceptualization, legislation, institutionalization and standardization, which are common to all countries, show that the development of media education in developed English-speaking countries is characterized by dynamism, systemacity, scope and continuity.

Extrapolation of the highlighted development trends of media education in English-speaking countries has led to an understanding of the development of media education in Ukraine. It has been proved that the development of media education in Ukraine is marked by conceptualization, institutionalization, standardizing, etc., which makes it possible to deal with the synchronization of its development with the key tendencies of English-speaking countries and international organizations.

Prospects for using the constructive experience of developed English-speaking countries in media education for students at the general education institutions in Ukraine have been established. Introductions of amendments to the Law of Ukraine «On complete general secondary education» regarding the priority of introducing media education of students; development of experimental teaching and methodological materials aimed at integrating elements of media education into the existing curricula of secondary schools (primarily Ukrainian language and literature, foreign languages, computer science and history); introduction of elective subjects with media literacy; refinement of conceptual approaches, aims and objectives of media education; teacher training for media education of students; integration of elements of media education into the educational process of general education institutions, making use of the possibilities of available teaching subjects and educational measures; preparation of a set of methodological materials for teachers on the development of media literacy among students; involvement of leading Ukrainian companies specialized in the Internet-technologies to the development and sharing of educational and awareness-raising materials on the effective usage of new media and on the prevention of infodemic.

Keywords: media education, media literacy, media education of students, developed English-speaking countries, students, school education, general education institutions, Australia, Canada, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, USA, trends.

Підписано до друку 02.04.2021 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100. Зам. 325.

Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-А
тел: +38 (044) 481-38-00; факс: +38 (044) 484-10-96
www.umo.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 7227 від
28.12.2020 р.

